

การศึกษาปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทย ณ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์

ชัยสิทธิ์ สุนทร¹, จารุวรรณ ธนวิรุฬห์², รติยา ตรีพจน², พรรษชล ศรีชำนาญ², ธีราพร ชาติรา สุภาพันธุ์^{2*}

¹กลุ่มงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี 34000

²คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี 34190

* ติดต่อผู้พิมพ์: ธีราพร ชาติรา สุภาพันธุ์ โทร 045-353600 E-mail: teerapom.s@ubu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทย ณ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์

ชัยสิทธิ์ สุนทร¹, จารุวรรณ ธนวิรุฬห์², รติยา ตรีพจน², พรรษชล ศรีชำนาญ², ธีราพร ชาติรา สุภาพันธุ์^{2*}

ว. เภสัชศาสตร์อีสาน 2567; 20(2) : 40-59

รับบทความ: 22 พฤศจิกายน 2566

แก้ไขบทความ: 17 มีนาคม 2567

ตอบรับ: 24 เมษายน 2567

สังคมไทยมีการใช้สมุนไพรมายาวนาน กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้กำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง โดยหนึ่งในยุทธศาสตร์ในการพัฒนา คือ การส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคและการสร้างเสริมสุขภาพ จึงได้มีการส่งเสริมการใช้สมุนไพรในโรงพยาบาลต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนนโยบายการพัฒนาสมุนไพรดังกล่าว **วัตถุประสงค์:** 1. เพื่อวิเคราะห์ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยของโรงพยาบาลและในกลุ่มแพทย์เฉพาะสาขา 2. เพื่อวิเคราะห์กรณีศึกษาการใช้ยาสมุนไพรฟ้าทะลายโจรในช่วงการระบาดของโควิด-19 ของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ **วิธีการดำเนินงาน:** การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2564 โดยเก็บข้อมูลจากฐานระบบข้อมูลของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา **ผลการวิจัย:** พบว่าผู้ป่วยนอกที่เข้ารับบริการตรวจ วินิจฉัย รักษาโรค และฟื้นฟูสภาพด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเมื่อเทียบกับผู้ป่วยนอกทั้งหมดในปีงบประมาณ 2562, 2563 และ 2564 คิดเป็นร้อยละ 4.66, 5.21 และ 6.25 ส่วนกลุ่มแพทย์ที่มีปริมาณการใช้ยาสมุนไพรในสูงเป็นสามอันดับแรก ได้แก่ กลุ่มงานเวชกรรมสังคม กลุ่มงานอายุรกรรม และกลุ่มงานศัลยกรรม และมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรโดยรวมของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ในปี 2562, 2563 และ 2564 มีมูลค่าประมาณ 1.46, 1.38 และ 1.54 ล้านบาทตามลำดับ และเมื่อพิจารณาปริมาณการใช้ยาฟ้าทะลายโจร ซึ่งเป็นสมุนไพรที่กระทรวงสาธารณสุขแนะนำให้ใช้ในช่วงมีการระบาดของโควิด-19 พบว่ามีปริมาณการใช้ที่สูงขึ้น **สรุปผลการวิจัย:** กลุ่มงานที่มีปริมาณการใช้ยาสมุนไพรมากที่สุด คือ กลุ่มงานเวชกรรมสังคม สมุนไพรที่มีปริมาณการใช้สูงสุดสามอันดับแรก คือ ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจร และครีมไพล และพบการใช้ยาฟ้าทะลายโจรเพิ่มสูงขึ้นในช่วงของการระบาดของโรคโควิด-19 คิดเป็น 10 เท่าเมื่อเทียบกับช่วงเวลาปกติ

คำสำคัญ: การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล, ประเทศไทย

The study of quantity and value of Herbal and Thai Traditional Medicines Use in Sunpasitthiprasong Hospital

Chaisit Soontara¹, Charuwan Thanawiroon², Ratiya Treepojana², Pansachon Srichamnan², Teeraporn Sadira Supapaan^{2*}

¹ Sunpasitthiprasong Hospital, Ubon Ratchathani 34000

² Faculty of Pharmaceutical Sciences, Ubon Ratchathani University, Ubon Ratchathani 34190

*Corresponding author: Teeraporn Sadira Supapaan Tel. 045-353600. E-mail: teeraporn.s@ubu.ac.th

Abstract

The study of quantity and value of Herbal and Thai Traditional Medicines Use in Sunpasitthiprasong Hospital

Chaisit Soontara¹, Charuwan Thanawiroon², Ratiya Treepojana², Pansachon Srichamnan², Teeraporn Sadira Supapaan^{2*}

IJPS, 2024; 20(2) : 40-59

Received: 22 November 2023

Revised: 17 March 2024

Accepted: 24 April 2024

Thai society has a long history of using herbal medicine. The Ministry of Public Health and related agencies have established policies for the continuous development of herbal medicine. One of the strategies for this development is to promote the use of herbal medicine for disease treatment and health enhancement. Therefore, the use of herbal medicines in various hospitals has been promoted to support the policy of herbal medicine development. **Objectives:** 1. To analyze the quantity and value of the use of herbal and traditional Thai medicines in hospitals and among specific groups of physicians 2. To analyze a case study of the utilization of Fa Talai Jone (*Andrographis paniculata*) herbal medicine during the COVID-19 pandemic in Sunpasitthiprasong Hospital. **Materials and methods:** This research is quantitative research. It analyzes data regarding the use of herbal medicine and Thai traditional medicine at Sunpasitthiprasong Hospital from the fiscal year 2019-2021 by collecting data from the hospital's database and analyzing the data using descriptive statistics. **Results:** It was found that the percentage of outpatient services for examination, diagnosis, treatment, and rehabilitation with Thai traditional medicine and alternative medicine, compared to all outpatients in fiscal years 2019, 2020, and 2021, were 4.66%, 5.21%, and 6.25%, respectively. The groups of physicians with the highest usage of herbal medicines were in three main categories: social medicine, internal medicine, and surgery. Additionally, the total value of herbal medicine used at the Saraburi Hospital in the years 2019, 2020, and 2021 were approximately 1.46 million, 1.38 million, and 1.54 million Baht, respectively. When considering the use of Fah Talai Jone (*Andrographis paniculata*), an herb recommended by the Ministry of Public Health for use during the COVID-19 outbreak, it was found that its usage increased. **Conclusion:** The group with the highest usage of herbal medicines is the Social Medicine Department. The top three herbs with the highest prescription volume are turmeric, *Andrographis paniculata*, and plai cream. Additionally, the use of *Andrographis paniculata* increased tenfold during the COVID-19 outbreak compared to normal periods.

Keywords: Herbal medicine use in hospital, Thailand

บทนำ

สมุนไพรมีการใช้ในสังคมไทยมายาวนาน เกิดการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปัจจุบันก็ยังคงมีนโยบายการพัฒนาสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับตลาดทั้งในและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามการดำเนินการที่ผ่านมายังคงไม่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการดำเนินการบางส่วนที่ซ้ำซ้อน และยังมีอุปสรรคจากกฎระเบียบต่างๆ ทางกระทรวงสาธารณสุขร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงได้พัฒนาแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพร ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 (National Strategic Committee Secretariat of the Prime Minister, 2017) ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรที่มีศักยภาพตามความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาอุตสาหกรรม และการตลาดสมุนไพรให้มีคุณภาพระดับสากล

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคและการสร้างเสริมสุขภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างความเข้มแข็งของการบริหารและนโยบายภาครัฐ เพื่อการขับเคลื่อนสมุนไพรอย่างยั่งยืน

โดยในยุทธศาสตร์ที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มการใช้สมุนไพรในระบบสุขภาพ และเสริมสร้างพื้นฐานการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบสุขภาพของประเทศในระยะยาว โดยมีการกำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ มูลค่าการใช้สมุนไพรในสถานบริการสาธารณสุขเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10 ต่อปี และรายการยาสมุนไพรได้รับการบรรจุเข้าบัญชียาหลักแห่งชาติเพิ่มขึ้น 50 รายการภายในปี พ.ศ. 2564 ในปัจจุบันมียาสมุนไพรได้รับการบรรจุในบัญชียาหลักแห่งชาติ 50 รายการ และยาพัฒนาจากสมุนไพรได้รับการบรรจุในบัญชียาหลักแห่งชาติ 24 รายการ (Suriyawittayawate, 2019) ในส่วนของมูลค่านั้นมีเพียงฐานข้อมูล Health Data Center Thai Traditional medicine service ได้ทำการรวบรวมข้อมูลในด้านปริมาณและมูลค่าการจ่ายยาสมุนไพรในประเทศไทย (Chokevivat *et al.*, 2005, National Strategic Committee Secretariat of the Prime Minister, 2017)

การใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบัน ในโรงพยาบาลศูนย์ลำปาง และโรงพยาบาลชุมชนจังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2545 - 2549 พบว่ามีมูลค่าการใช้เพิ่มขึ้น สาเหตุที่สนับสนุนให้การสั่งใช้ยาสมุนไพรมีผลจากการสนับสนุนเชิงนโยบายในการสั่งใช้ยาสมุนไพรในสถานบริการ การจัดประชุมสนับสนุนข้อมูลเชิงวิชาการด้านสมุนไพร การเตือนความจำ

บุคลากรให้มีการใช้ยาสมุนไพรด้วยการติดสติ๊กเกอร์ในจุดที่มีการสั่งจ่ายยา เหตุผลส่วนใหญ่ในการตัดสินใจสั่งใช้ คือ การรับรู้ข้อมูลด้านสรรพคุณ และพบว่าผู้รับบริการที่ใช้มีความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากยาสมุนไพรเหล่านี้มีสรรพคุณดีและเคยใช้มาก่อน (Harinawan P *et al.*, 2009)

นอกจากนี้ในช่วงของการระบาดของโรคโควิด-19 ในประเทศไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้มีศึกษาประสิทธิผลของยาจากสมุนไพรเพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพในช่วงของการระบาด ได้มีข้อเสนอแนะให้ฟ้าทะลายโจรที่มีสารแอนโดรกราโฟไลด์ตามที่กำหนด ในการรักษาผู้ติดเชื้อที่ไม่มีอาการและผู้มีอาการน้อย ยังไม่มีปอดอักเสบ (Chokwarakul, 2021, Kulthanit *et al.*, 2021) กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกจึงได้สนับสนุนการใช้ยาสมุนไพรฟ้าทะลายโจรในการรักษาโรคโควิด-19 ในประเทศไทย

โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลศูนย์ขนาดใหญ่ในอีสานใต้ ที่มีนโยบายการพัฒนาระบบบริการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 อย่างไรก็ตามการดำเนินการที่ผ่านมา ยังคงไม่มีการสรุปข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ทั้งในด้านปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยของโรงพยาบาลและศูนย์สุขภาพเครือข่าย
2. เพื่อวิเคราะห์กรณีศึกษาการสั่งใช้ยาสมุนไพรฟ้าทะลายโจรในช่วงการระบาดของโควิด-19 ของโรงพยาบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเชิงพรรณนา เพื่อวิเคราะห์ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยของโรงพยาบาลและศูนย์สุขภาพเครือข่าย ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2564 แยกตามกลุ่มงานต่าง ๆ และเพื่อวิเคราะห์กรณีศึกษาการสั่งใช้ยาสมุนไพรฟ้าทะลายโจรในช่วงการระบาดของโควิด-19 ของโรงพยาบาล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้อมูลจำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปีงบประมาณ 2562-2564

- เครื่องมือที่ใช้** ได้แก่ 1. ฐานข้อมูลการใช้ยาจากสมุนไพรและยาแผนโบราณของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ 2. แบบเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลตามตัวชี้วัดที่กำหนด คือ

ส่วนที่ 1 จำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการใช้ยาสมุนไพรตามกลุ่มแพทย์

ส่วนที่ 4 การใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบันในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี

เกณฑ์การคัดเข้าและเกณฑ์การคัดออก

เกณฑ์การคัดเข้า ได้แก่

จำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปีงบประมาณ 2562-2564

เกณฑ์การคัดออก

จำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปีงบประมาณ 2562-2564 ที่ไม่ครบถ้วน

นิยามศัพท์ ในการวิจัยนี้ได้กำหนดนิยามศัพท์ดังนี้

3.3.1 “ยาจากสมุนไพร และให้หมายรวมถึงยาแผนไทย ยาพัฒนาจากสมุนไพร ยาแผนโบราณที่ใช้กับมนุษย์ตามกฎหมายว่าด้วยยา หรือยาตามองค์ความรู้การแพทย์ทางเลือกตามที่รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการประกาศกำหนดเพื่อการบำบัด รักษา และบรรเทาความเจ็บป่วยของมนุษย์ หรือการป้องกันโรค” (พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. 2562)

3.3.2 “ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบสำคัญที่เป็นหรือแปรสภาพจากสมุนไพร ซึ่งพร้อมที่จะนำไปใช้แก่มนุษย์เพื่อให้เกิดผลต่อสุขภาพหรือการทำงานของร่างกายให้ดีขึ้น เสริมสร้างโครงสร้างหรือการทำงานของร่างกาย หรือลดปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรค” (พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. 2562)

ตารางที่ 1 ภาพรวมของผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทย โดยแบ่งตามกลุ่มแพทย์

3.3.3 มูลค่าการบริโภค หมายถึง มูลค่าการบริโภคยาสมุนไพรและยาแผนไทยโดยอ้างอิงราคาจากบัญชีรายการยาของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ คิดเป็นมูลค่าการบริโภคต่อปีงบประมาณ

3.3.4 การสั่งใช้ หมายถึง การสั่งใช้ยาสมุนไพรหรือยาแผนไทยของแพทย์กลุ่มต่าง ๆ ในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ โดยมีหน่วยนับเป็นจำนวนผู้รับบริการ

การพิทักษ์สิทธิ์ การวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จ. อุบลราชธานี รหัสโครงการคือ 080/64 S

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ความถี่ร้อยละ

ผลการวิจัย

1. ภาพรวมของผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทย โดยแบ่งตามกลุ่มแพทย์

ผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพร รวมปีงบประมาณ 2562-2564 มีจำนวน 72,515 คน โดยจำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรในกลุ่มงานเวชกรรมสังคม มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 43.54) สำหรับคลินิกแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ มีจำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรจำนวน 1,258 คน (ร้อยละ 1.73) และคลินิกแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กลุ่มงานเวชกรรมสังคม 1,136 คน คิดเป็นร้อยละ 1.56 โดยผู้ป่วยส่วนใหญ่ที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรเป็นเพศหญิง (48,504 คน คิดเป็นร้อยละ 66.88) และเมื่อพิจารณาจากอายุกลุ่มที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพรมากที่สุดคือกลุ่มผู้ป่วยที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป (38,491 คน คิดเป็นร้อยละ 53.08) ดังแสดงในตารางที่ 1

ข้อมูลจำนวนผู้ป่วย	ปีงบประมาณ			รวม	ร้อยละเทียบกับจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด
	2562	2563	2564		
จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพร					
กลุ่มงานเวชกรรมสังคม	11,591	10,712	9,273	31,576	43.54
1. ท่าวังหิน	3,628	3,128	2,394	9,150	12.61
2. ปทุมวิทยากร	2,318	2,169	2,063	6,550	9.03
3. ขยางกูร	2,263	1,974	1,875	6,112	8.42
4. วัดใต้	1,754	1,925	1,681	5,360	7.39

ตารางที่ 1 ภาพรวมของผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งจ่ายสมุนไพรและยาแผนไทย โดยแบ่งตามกลุ่มแพทย์ (ต่อ)

ข้อมูลจำนวนผู้ป่วย	ปีงบประมาณ			รวม	ร้อยละเทียบกับจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด
	2562	2563	2564		
5. วัดปทุมมาลัย	1,628	1,516	1,255	4,399	6.06
6. เรือนจำ	-	-	5	5	0.0069
กลุ่มงานอายุรกรรม	7,919	7,148	8,970	24,037	33.14
กลุ่มงานศัลยกรรม	2,118	1,990	3,038	7,146	9.85
1. ศัลยกรรมทรวงอก	420	370	591	1,381	1.90
2. ศัลยกรรมกระดูก	1,106	1,059	1,748	3,913	5.39
3. ศัลยกรรมประสาท	330	264	328	922	1.27
4. ศัลยกรรมทั่วไป	127	141	229	497	0.68
5. ศัลยกรรมปัสสาวะ	118	141	133	392	0.54
6. ศัลยกรรมตกแต่ง	10	5	2	17	0.02
7. ศัลยกรรมเด็ก	6	9	7	22	0.03
8. ศัลยกรรม ER	1	1	-	2	0.0028
คลินิกเฉพาะโรค	983	973	2,424	4,380	6.04
1. กุมารเวชกรรม	101	91	62	254	0.35
2. คลินิกโรคระบบทางเดินหายใจ	-	139	747	886	1.22
3. จิตเวช	264	229	318	811	1.11
4. คลินิกกัญชาทางการแพทย์ (Cannabis clinic)	-	163	559	722	0.99
5. หู คอ จมูก	211	194	289	694	0.95
6. คลินิกโรคจากการทำงาน	52	36	281	369	0.50
7. สูติ-นรีเวชกรรม	131	87	118	336	0.46
8. หน่วยตรวจกึ่งวิกฤต (Urgency)	161	3	5	169	0.23
9. จักษุ	41	24	34	99	0.13
10. คลินิกระงับปวด	6	7	11	24	0.03
11. เมลลิออยด์	16	-	-	16	0.02
กลุ่มงานอื่น ๆ	875	650	1,457	2,982	4.11
คลินิกแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก	276	188	794	1,258	1.73
คลินิกแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก	67	80	989	1,136	1.56
กลุ่มงานเวชกรรมสังคม					
ผลรวม	23,829	21,741	26,945	72,515	100.00
เพศ					
ชาย	7,884	7,122	9,005	24,011	33.11
หญิง	15,945	14,619	17,940	48,504	66.88
อายุ (ปี)					
0-12	561	388	222	1,171	1.61
13-18	704	512	356	1,572	2.16
19-40	2,363	2,020	2,710	7,093	9.78
41-60	7,789	7,258	9,141	24,188	33.35
61 ปีขึ้นไป	12,412	11,563	14,516	38,491	53.08

2. รายการยาสมุนไพรและยาแผนไทยที่มีการสั่งใช้
 รายการยาสมุนไพรและยาแผนไทยในปีงบประมาณ
 2562-2564 มีทั้งสิ้น 43 รายการ โดยรายการที่มีการสั่งใช้มาก

ที่สุด คือ ครีมไพล โดยได้รับการสั่งใช้ในผู้ป่วย 39,963 คน
 (ร้อยละ 55.11) รองลงมาคือ ยาแก้ไอมะขามป้อมและยาอม
 มะแว้ง ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายการยาสมุนไพรและยาแผนไทยที่มีการสั่งใช้และจำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพร

สมุนไพร	จำนวนผู้ป่วย			รวม	ร้อยละเทียบกับจำนวน ผู้ป่วยทั้งหมด
	ปีงบประมาณ				
	2562	2563	2564		
1. ครีมไพล 30 g	12,895	12,112	14,956	39,963	55.1100
2. มะขามป้อม	4,354	3,772	3,242	11,368	15.6768
มะขามป้อม 60 ml	4,184	3,745	3,242	11,171	15.4051
ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 ml	170	27	-	197	0.2717
3. MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย) 20 Tab/ซอง	1,932	1,626	1,542	5,100	7.0330
4. ขมิ้นชัน	1,650	1,187	1,760	4,597	6.3394
CURMIN CAP 350 mg (ขมิ้นชัน)	1,656	591	-	2,247	3.0987
Curcumin CAP (ขมิ้นชัน 500 mg)	-	596	1,760	2,356	3.2490
5. ฟ้าทะลายโจร	1,290	1,320	1,984	4,594	6.3352
ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 mg	-	701	1,191	1,892	2.6091
ฟ้าทะลายโจร 500 mg	1,290	619	793	2,702	3.7261
6. Capsaicin gel	846	755	1,327	2,928	4.0378
Capsaicin gel (CAPSIKA-25 GEL) 35 g	846	483	-	1,329	1.8327
Capsaicin 25 mg (เจลพริก 60 g)	-	272	1,327	1,599	2.2051
7. PHAYA YO CR. (ครีมพญาขอ) 5 g	271	266	287	824	1.1363
8. ยาราคูบเซย 240 ml	166	189	305	660	0.9102
9. น้ำมันกัญชา	-	100	455	555	0.7654
Cannabidiol -CBD 10% Sublingual oil, 5 mL	-	-	27	27	0.0372
น้ำมันกัญชา THC 2.7% : CBD 2.5%, 5 ml	-	-	31	31	0.0427
น้ำมันกัญชา ตำรับหมอมเตชา 5 มล. DTAM (ganja oil)	-	100	397	497	0.6854
10. Aloe vera gel	33	54	268	355	0.4896
Aloe vera gel 30 g	33	54	27	114	0.1572
Aloe vera gel 35 g (BURNOVA GEL)	-	-	241	241	0.3323
11. หน้้าดอกขาว	115	127	75	317	0.4372
ชาชงหน้้าดอกขาว 2 กรัม (5 ซอง)	-	66	55	121	0.1669
ชาชงหน้้าดอกขาว 2 กรัม (10 ซอง)	115	61	20	196	0.2703
12. ลูกประคบสมุนไพร (แห้ง)	21	11	110	142	0.1958
13. เถวัลย์เปรี๊ยง แคปซูล 250 mg	40	31	62	133	0.1834
14. ยาหอมเทพจิตร (ชนิดอม)	18	21	74	113	0.1558
15. สห้ฐธาธา 500 mg แคปซูล	27	24	50	101	0.1393
16. ยาตรีผลา	17	17	64	98	0.1351
ยาตรีผลาแคปซูล 200 mg	17	17	6	40	0.0552
ยาตรีผลาแคปซูล 450 mg	-	-	58	58	0.0800
17. ยาผสมเพชรสังฆาต 500 mg แคปซูล	-	32	62	94	0.1296
18. XENTELLA CREAM 20 g (ครีมบัวบก)	38	19	34	91	0.1255
19. ชิง 500 mg Capsule	2	1	50	53	0.0731

ตารางที่ 2 รายการยาสมุนไพรและยาแผนไทยที่มีการสั่งซื้อและจำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการสั่งใช้ยาสมุนไพร (ต่อ)

สมุนไพร	จำนวนผู้ป่วย			รวม	ร้อยละเทียบกับจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด
	ปีงบประมาณ				
	2562	2563	2564		
20. เพชรสังฆาต 400 mg แคปซูล	45	5	-	50	0.0690
21. ยาหอมนวโกฐ 25 g	15	7	20	42	0.0579
22. ยามะระขี้เหล็ก 500 mg	-	-	41	41	0.0565
23. จันทน์ลีลา 500 mg 1 แคปซูล	3	2	34	39	0.0538
24. ชาชงกระเจี๊ยบแดง	9	1	21	31	0.0427
ชาชงกระเจี๊ยบ (ROSELLE TEA)	9	1	11	21	0.0290
ชาชงกระเจี๊ยบแดง 2 g (5 ซอง)	-	-	10	10	0.0138
25. ยาธรณีสุนทระฆาต 400 MG	7	12	12	31	0.0427
26. ตำรับยาทำลายพระสุเมรุ 2 g/ซอง	-	26	5	31	0.0427
27. ชุมเห็ดเทศ	13	3	6	22	0.0303
ชาชงสมุนไพรชุมเห็ดเทศ 2 g/ซอง (10 ซอง)	-	3	6	9	0.0124
ยาชงชุมเห็ดเทศ 3 g (CHUMHEDTHET)	13	-	-	13	0.0179
28. ชาชงรางจืด 10 ซอง/ถุง	5	1	14	20	0.0276
29. บัวบกแคปซูล	6	4	9	19	0.0262
ยาบัวบกแคปซูล CENTELLA SCIATICA LINN	6	4	5	15	0.0207
บัวบกแคปซูล 500 mg	-	-	4	4	0.0055
30. ปราบชมพูทวีป 500 mg	4	2	10	16	0.0221
31.. หญ้าปักกิ่งแคปซูล 400 mg	4	-	10	14	0.0193
32. ยาเขียวหอม 500 mg	-	-	14	14	0.0193
33. YA-THAD-BAN-JOB CAPSULE (ยาแคปซูลธาตุบรรจบ 500 mg)	2	3	7	12	0.0165
34. ยาแคปซูลเบญจกูล	-	1	9	10	0.0138
35. ทำลายพระสุเมรุแคปซูล 500 mg	-	-	8	8	0.0110
36. ตำรับยาอัมฤตย์โอสถ 2 g/ซอง	-	5	2	7	0.0097
37. PRA-SA-PLAI (ประสะไพลแคปซูล 500 mg)	-	2	4	6	0.0083
38. GARCINIA MANGOSTANALINN 30 ml	-	-	6	6	0.0083
39. ชาชงหญ้าหนวดแมว	-	1	3	4	0.0055
40. ยาหาริตสีดวงทวารหนักและโรคผิวหนัง 2 g/ซอง	-	-	2	2	0.0028
41. ยาผงหอมอินทจักร์ 20 g	1	-	1	2	0.0028
42. ตำรับยาคุชไสยาศน์ 2 g/ซอง	-	1	-	1	0.0014
43. ทิงเจอร์ทองพันชั่ง 20 ml	-	1	-	1	0.0014
รวม	23,829	21,741	26,845	72,515	100

3. มูลค่าการใช้ยาสมุนไพร

รายการยาสมุนไพรที่มีมูลค่าการใช้รวมทั้งสามปีงบประมาณสูงสุด 10 อันดับแรก แสดงในตารางที่ 3 โดย

สมุนไพรที่มีมูลค่าการใช้สูงสุด คือ ครีมไพล มูลค่าการใช้ยาสมุนไพรเท่ากับ 2,740,518 บาท คิดเป็นร้อยละ 57.36

ตารางที่ 3 รายการยาสมุนไพรที่มีมูลค่าการใช้สูงสุด 10 อันดับแรก

รายการยาสมุนไพร	ปีงบประมาณ	ปีงบประมาณ	ปีงบประมาณ	รวม	ร้อยละเทียบกับมูลค่าทั้งหมด
	2562	2563	2564		
		มูลค่า		มูลค่า	
1. ครีมไพล 30 g	881,616.00	849,210.00	1,009,692.00	2,740,518.00	57.36
2. ขมิ้นชัน					
CURMIN CAP 350 mg (ขมิ้นชัน)	241,297.00	82,469.00	-	323,766.00	6.77
Curcumin cap (ขมิ้นชัน 500 mg)	-	95,036.00	292,504.50	387,540.50	8.11
ผลรวม ขมิ้นชัน	241,297.00	177,505.00	292,504.50	711,306.50	14.88
3. ฟ้าทะลายโจร					
ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 mg	-	69,133.50	115,139.25	184,272.75	3.85
ฟ้าทะลายโจร 500 mg	90,683.00	42,423.50	51,183.00	184,289.50	3.85
ผลรวม ฟ้าทะลายโจร	90,683.00	111,557.00	166,322.25	368,562.25	7.71
4. Capsaicin gel					
Capsaicin gel (CAPSIKA-25 GEL) 35 g	78,925.00	39,270.00	-	118,195.00	2.47
Capsaicin 25 mg (เจลพริก 60 g)	120.00	30,003.00	157,899.00	188,022.00	3.93
ผลรวม Capsaicin gel	79,045.00	69,273.00	157,899.00	306,217.00	6.41
5. มะขามป้อม					
ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 ml	8,050.00	1,260.00	-	9,310.00	0.19
มะขามป้อม 60 ml	77,759.00	69,289.00	71,709.00	218,757.00	4.57
ผลรวม มะขามป้อม	85,809.00	70,549.00	71,709.00	228,067.00	4.77
6. PHAYA YO CR. (ครีมพญาอ) 5 g	33,210.00	30,834.00	35,083.00	99,127.00	2.07
7. MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบัว) 20 Tab/ซอง	22,926.00	19,818.00	19,428.00	62,172.00	1.30
8. หน้้าดอกขาว					
ชาชงหน้้าดอกขาว 2 g (5 ซอง)	-	9,700.00	8,800.00	18,500.00	0.38
ชาชงหน้้าดอกขาว 2 g (10 ซอง)	19,573.00	5,994.00	5,875.00	31,442.00	0.65
ผลรวม หน้้าดอกขาว	19,573.00	15,694.00	14,675.00	49,942.00	1.04
9. ยาธาตุดิบ 240 ml	9,337.00	10,750.00	17,464.00	37,551.00	0.78
10. Aloe vera gel					
Aloe vera gel 30 g	2,108.00	4,692.00	1,802.00	8,602.00	0.18
Aloe vera gel 35 g (BURNOVA GEL)	-	-	28,732.00	28,732.00	0.60
ผลรวม Aloe vera gel	2,108.00	4,692.00	30,534.00	37,334.00	0.78
ผลรวม	1,465,604.00	1,359,882.00	1,815,310.75	4,640,796.75	

4. การใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบัน

รายการยาสมุนไพรและยาแผนไทยที่ใช้ในการใช้ทดแทนยาแผนปัจจุบันตามกลุ่มอาการต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาการจุกเสียด อาหารไม่ย่อย มีปริมาณการสั่งใช้ขมิ้นชัน 474,095 หน่วย มีมูลค่าการใช้ขมิ้นชัน 711,306.50 บาท กลุ่มอาการใช้เจ็บคอกรณีที่ไม่เกิดจากเชื้อแบคทีเรียหรือแก้ท้องเสีย มีปริมาณ

การสั่งใช้ยาฟ้าทะลายโจร 204,647 หน่วย มูลค่าการใช้ยาฟ้าทะลายโจร 368,562.25 บาท ดังแสดงในตารางที่ 4 และตารางที่ 5 ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่างๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ได้แก่ กลุ่มงานเวชกรรมสังคม กลุ่มงานอายุรกรรม คลินิกเฉพาะโรค กลุ่มงานศัลยกรรม

ตารางที่ 4 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยที่ใช้ทดแทนยาแผนปัจจุบันตามกลุ่มอาการต่างๆ

กลุ่มอาการ	ปีงบประมาณ 2562		ปีงบประมาณ 2563		ปีงบประมาณ 2564		รวม	ร้อยละเทียบกับมูลค่าทั้งหมด
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า		
1. อาการแน่นอกเสียด อาหารไม่ย่อย								
1.1 ขมิ้นชัน	160,764.00	241,297.00	118,328.00	177,505.00	195,003.00	292,504.50	474,095.00	14.88
1.1.1 CURMIN CAP 350 mg (ขมิ้นชัน)	160,764.00	241,297.00	54,971.00	82,469.00	-	-	215,735.00	6.77
1.1.2 Curcumin capsule (ขมิ้นชัน 500 mg)	-	-	63,357.00	95,036.00	195,003.00	292,504.50	258,360.00	8.11
1.2 ชิง 500 mg Capsule	130.00	195.00	60.00	90.00	3,640.00	5,460.00	3,830.00	0.12
1.3 ยาธาตุบด 240 ml	315.00	9,337.00	364.00	10,750.00	592.00	17,464.00	1,271.00	0.78
1.4 ยาแคปซูลธาตุบดรวม 500 mg	30.00	45.00	300.00	450.00	700.00	1,050.00	1,030.00	0.03
1.5 ยาแคปซูลเมฆจุล	-	-	100.00	150.00	900.00	1,350.00	1,000.00	0.03
2. อาการใช้ เมือกรงที่ไม่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย หรือแก๊สเสีย								
2.1 ยาฟ้าทะลายโจร	60,374.00	90,683.00	59,008.00	111,557.00	85,265.00	166,322.25	204,647.00	7.71
2.1.1 ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 mg	-	-	30,726.00	69,133.50	51,173.00	115,139.25	81,899.00	3.85
2.1.2 ฟ้าทะลายโจร 500 mg	60,374.00	90,683.00	28,282.00	42,423.50	34,092.00	51,183.00	122,748.00	3.85
3. อาการอักเสบของกล้ามเนื้อ ปวดเมื่อย ฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก								
3.1 ครีมีฟลัด 30 g	18,363.00	881,616.00	17,693.00	849,210.00	23,218.00	1,009,692.00	59,274.00	57.36
3.2 สหัชชาวา 500 mg แคปซูล	1,300.00	1,950.00	1,670.00	2,505.00	4,891.00	7,336.5.00	7,861.00	0.24
3.3 เกวาล์มปริง แคปซูล 250 mg	2,010.00	3,015.00	1,880.00	2,820.00	3,730.00	5,595.00	7,620.00	0.23
3.4 Capsaicin gel	1,434.00	78,925.00	1,124.00	69,273.00	2,162.00	157,899.00	4,720.00	6.41
3.4.1 Capsaicin 25 mg (เจลพริก 60 g)	-	-	410.00	30,003.00	2,162.00	157,899.00	2,572.00	2.47
3.4.2 Capsaicin gel (CAPSIKA-25 GEL) 35 g	1,434.00	78,925.00	714.00	39,270.00	-	-	2,148.00	3.93
3.5 ลูกประคบสมุนไพร (แห้ง)	32.00	2,528.00	20.00	1,580.00	148.00	11,692.00	200.00	0.33
4. อาการสุรจัดหรือแอลกอฮอล์								
4.1 PHAYA YO CR. (ครีมพญาโย) 5 g	615.00	33,210.00	571.00	30,834.00	660.00	35,083.00	1,846.00	2.07
5. อาการท้องผูก								
5.1 ยารวมดีเอ็นเอขนาด 400 mg	140.00	245.00	370.00	647.50	240.00	420.00	750.00	0.027
5.2 ชุมเม็ดเทศ	22.00	1,166.00	8.00	224.00	12.00	336.00	42.00	0.036
5.2.1 ขางสมุนไพรชุมเม็ดเทศ 2 g/ซอง (10 ของ)	-	-	8.00	224.00	12.00	336.00	20.00	0.012
5.2.2 ขางชุมเม็ดเทศ 3 g	22.00	1,166.00	-	-	-	-	22.00	0.024

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่างๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
กลุ่มงานเวชกรรมสังคม			
1. คลินิกหมอครอบครัวท่าวังหิน	ALOE VERA GEL 30G	5	170
	Capsaicin 25 mg-เจลพริก 60 กรัม	12	876
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL), 35 กรัม	37	2035
	CURCUMIN CAP-ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	2852	4278.5
	CURMIN CAP 350 mg (ขมิ้นชัน)	3030	4546
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย) 20TAB/ซอง	654	3924
	PHAYA YO CR. (ครีมพญาโย) 5 GM	20	1080
	XENTELLA CREAM 20 GM-ครีมบัวบก	1	71
	ครีมไพล 30 กรัม	1174	56352
	ชาชงหญ้าดอกขาว 2 กรัม, 5 ซอง	36	900
	ชาชงหญ้าดอกขาว-2กรัม (10ซอง)	5	185
	เพชรสังฆาต 400มก. แคปซูล	100	200
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	2780	4170
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	3950	8887.5
	มะขามป้อม 60 มล.	912	10032
	ยาธาตุน้ำขาว 240 ซีซี	12	355.5
	ยาผสมเพชรสังฆาต 500 มก. แคปซูล	520	780
	ยาหอมเทพจิตร (ชนิดอม)	2	34
	ยาหอมนวโกฐ 25 กรัม	1	61
	ลูกประคบสมุนไพร(แห้ง)	1	79
สหัสธารา 500มก แคปซูล	100	150	
ผลรวม		16204	99166.5
2. คลินิกหมอครอบครัวท่าวังหิน (นอกเวลา)	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL) 35 กรัม	5	275
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	240	360
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ซอง	337	2022
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาโย) 5 GM	16	864
	ครีมไพล 30 กรัม	120	5760
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	2070	3150
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	1560	3510
	มะขามป้อม 60 มล.	263	2893
	ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 มล.	3	105
	ยาธาตุน้ำขาว 240 ซีซี	4	118.5
ผลรวม		4618	19012.5
3. คลินิกหมอครอบครัวชยางกูร	ALOE VERA GEL 30G	1	34
	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	11	803
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	16	880
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	2040	3060
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	2520	3780
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ซอง	292	1752
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาโย) 5 GM	22	1188
	ครีมไพล 30 กรัม	597	28656

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่างๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต่อ)

	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
3. คลินิกหมอครอบครัวช่างูร	ชาขงรางจืด 10ชอง/ถูง	30	930
	ชาขงสมุนไพรซุมเห็ดเทศ 2 กรั้ม/ชอง (10ชอง)	5	140
	ชาขงหญ้าดอกขาว 2 กรั้ม, 5 ชอง	36	900
	ชาขงหญ้าดอกขาว-2กรั้ม (10ชอง)	17	629
	เถาว์ลัเป็รียง แคปซูล 250 MG	290	435
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	2290	3435
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรั้ม	2060	4635
	มะขามป้อม 60 มล.	450	4950
	ยธาตุดอบเชย 240 ซึ่ซึ่	27	797.5
	ยาผสมเพชรสังฆาต 500 มก. แคปซูล	280	420
	ยาหอมเทพจิตร (ชนิดอม)	3	51
	ลูกประคบสมุนไพร(แห้ง)	4	316
	สั้สั้ธาธา 500มก แคปซูล	140	210
	ผลรวม		11131
4. คลินิกหมอครอบครัววัดใต้	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรั้ม	55	4015
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรั้ม	57	3135
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรั้ม	2680	4020
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	3570	5355
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ชอง	414	2484
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาโย) 5 GM	88	4752
	ครีมไพล 30 กรั้ม	1080	51840
	ชาขงหญ้าดอกขาว 2 กรั้ม, 5 ชอง	20	500
	ชาขงหญ้าดอกขาว-2กรั้ม (10ชอง)	46	1702
	เพชรสังฆาต 400มก. แคปซูล	30	60
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	3110	4665
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรั้ม	4730	10642.5
	มะขามป้อม 60 มล.	657	7238
	ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 มล.	4	140
	ยธาตุดอบเชย 240 ซึ่ซึ่	32	946.5
	ยาหอมนวโกฐ 25 กรั้ม	1	61
	ลูกประคบสมุนไพร(แห้ง)	1	79
ผลรวม		16575	101635
5. คลินิกหมอครอบครัววัดปทุมมาลัย	ALOE VERA GEL 30G	1	34
	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรั้ม	4	292
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรั้ม	14	770
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรั้ม	980	1470
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	380	570
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ชอง	66	369
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาโย) 5 GM	36	1944
	XENTELLA CREAM 20 GM-ครีมบัวบก	8	568
	ครีมไพล 30 กรั้ม	854	40992
	ชาขงหญ้าดอกขาว 2 กรั้ม, 5 ชอง	27	675
	ชาขงหญ้าดอกขาว-2กรั้ม (10 ชอง)	22	814

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่างๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต่อ)

	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
5. คลินิกหมอกครอบครัววัดปทุมมาลัย	ฟ้าทะลายโจร-500MG	2165	3247.5
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	2090	4702.5
	มะขามป้อม 60 มล.	277	3047
	ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 มล.	2	70
	ยาธาตุดอบเชย 240 ซีซี	12	356
ผลรวม		6938	59948
6. คลินิกหมอกครอบครัวปทุมวิทยาการ	ALOE VERA GEL 30G	2	68
	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	18	1314
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	67	3685
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	8970	13455
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	11570	17355
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบัว)20TAB/ซอง	154	924
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาอ) 5 GM	92	4968
	XENTELLA CREAM 20 GM-ครีมบัวบก	2	142
	ครีมไพล 30 กรัม	1121	53808
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	8750	13125
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	9690	21802.5
	มะขามป้อม 60 มล.	630	6930
	ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 มล.	2	70
	ยาตรีผลาแคปซูล 200 มก	20	30
	ยาธาตุดอบเชย 240 ซีซี	105	3099
ยาหอมเทพจิตร (ชนิดอม)	6	102	
ผลรวม		41199	140877.5
กลุ่มงานอายุรกรรม	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
1. อายุรกรรม	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	72	5256
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	145	7975
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	29112	43668
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	19896	29854.5
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบัว)20TAB/ซอง	430	2580
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาอ) 5 GM	191	10314
	ครีมไพล 30 กรัม	7496	359760
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	253	380
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	1009	2270.25
	มะขามป้อม 60 มล.	1240	13640
	ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 มล.	9	315
	ยาธาตุดอบเชย 240 ซีซี	76	2243
	XENTELLA CREAM 20 GM-ครีมบัวบก	5	355
	ชาชงหญ้าดอกขาว 2 กรัม, 5 ซอง	93	2325
	ALOE VERA GEL 30G	95	3230
	น้ำมันกัญชา ตำรับหมอดเชา 5 มล. DTAM (ganja oil)	2	0
	ยาธรณีรัตนหะมาต 400 MG	30	52.5
เพชรสังฆาต 400มก. แคปซูล	40	80	

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่างๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต่อ)

รายการยาสมุนไพร		ปริมาณการใช้	มูลค่า
1. อายุรกรรม	ยาผสมเพชรสังฆาต 500 มก. แคปซูล	240	360
	ชาชงหญ้าดอกขาว-2กรัม (10ซอง)	37	1369
	ลูกประคบสมุนไพร(แห้ง)	5	395
	ยาตรีผลาแคปซูล 200 มก	300	450
	สหัสธารา 500มก แคปซูล	60	90
ผลรวม		60836	486962.25
คลินิกเฉพาะโรค		ปริมาณการใช้	มูลค่า
1. คลินิกกัญชาทางการแพทย์ (Cannabis clinic)	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ซอง	6	36
	YA-THAD-BAN-JOB CAPSULEยาแคปซูลธาตุ	300	450
	บรรับ 500มก	13	624
	ครีมไพล 30 กรัม	2	62
	ชาชงกระเจี๊ยบ (ROSELLE TEA)	3	84
	ชาชงสมุนไพรชุมเห็ดเทศ 2 กรัม/ซอง (10ซอง)	249	0
	ตำรับยาทำลายพระสุเมรุ 2 กรัม/ซอง	4	0
	ตำรับยาคุชไสยาสน์ 2 กรัม/ซอง	106	0
	ตำรับยาอัมฤตย์โอสถ 2 กรัม/ซอง	120	180
	เถาว์วัลย์เปรียง แคปซูล 250 MG	136	0
	น้ำมันกัญชา ตำรับหอมเตชา 5 มล. DTAM (ganja oil)	5	55
	มะขามป้อม 60 มล.	130	195
	ยาตรีผลาแคปซูล 200 มก	120	210
	ยาธรณีสังฆาต 400 MG	2	59
	ยาราคูบเขย 240 ซีซี	30	60
	ยานับวกแคปซูลCENTELLA SCIATICA LINN	6	102
	ยาหอมเทพจิตร (ชนิดอม)	2	158
	ลูกประคบสมุนไพร(แห้ง)		
ผลรวม		1234	2275
2. คลินิกกระจับปวด	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	1	73
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	12	660
ผลรวม		13	733
3. คลินิกโรคจากการทำงาน (อาชีพเวชกรรม)	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	300	450
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	450	675
	ครีมไพล 30 กรัม	10	480
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	60	135
	มะขามป้อม 60 มล.	81	891
ผลรวม		901	2631
4. จักษุ	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	32	48
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	226	339
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ซอง	8	48
	ครีมไพล 30 กรัม	22	1056
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	12	27
	ยาหอมนาโกฐ 25 กรัม	1	61
	สหัสธารา 500มก แคปซูล	60	90
ผลรวม		361	1669

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่างๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต่อ)

	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
5. จิตเวช	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	10	730
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	14	770
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	2420	3630
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	1940	2910
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ซอง	25	150
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาอ) 5 GM	2	108
	ครีมไพล 30 กรัม	108	5184
	ชาชงกระเจี๊ยบ (ROSELLE TEA)	0	0
	ชาชงหญ้าดอกขาว 2 กรัม, 5 ซอง	123	3075
	ชาชงหญ้าดอกขาว-2กรัม (10ซอง)	25	925
	บัวบกแคปซูล 500 มิลลิกรัม	0	0
	เพชรสังฆาต 400มก. แคปซูล	120	240
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	60	135
	มะขามป้อม 60 มล.	135	1485
	ยาตรีผลาแคปซูล 200 มก	810	1215
	ยาบัวบกแคปซูลCENTELLA SCIATICA LINN	93	186
	ยาผสมเพชรสังฆาต 500 มก. แคปซูล	1080	1620
ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 มล.	2	70	
ผลรวม		6967	22433
6. หู คอ จมูก	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	5	365
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	3	165
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	870	1305
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	150	225
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ซอง	57	342
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาอ) 5 GM	1	54
	ครีมไพล 30 กรัม	96	4608
	มะขามป้อม 60 มล.	184	2024
ผลรวม		1366	9088
7. สูติ-นรีเวชกรรม	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	1	55
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	40	60
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ซอง	9	54
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาอ) 5 GM	23	1242
	ครีมไพล 30 กรัม	43	2064
	มะขามป้อม 60 มล.	69	759
	ยาหอมเทพจิตร (ชนิดอม)	2	34
	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	1	73
ผลรวม		188	4341
8. กุมารเวชกรรม	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	1	55
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบ๊วย)20TAB/ซอง	18	108
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาอ) 5 GM	14	756
	ครีมไพล 30 กรัม	45	2160
	มะขามป้อม 60 มล.	34	374
	ยาผสมเพชรสังฆาต 500 มก. แคปซูล	40	60
ผลรวม		152	3513

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่างๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต่อ)

	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
9. คลินิกโรคระบบทางเดินหายใจ	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบัว)20TAB/ซอง	139	834
	ครีมไพล 30 กรัม	3	144
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	810	1822.5
	มะขามป้อม 60 มล.	84	924
ผลรวม		1036	3724.5
กลุ่มงานศัลยกรรม	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
1. ศัลยกรรม	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	143	10439
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	222	12210
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	3691	5536.5
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	3439	5159.5
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบัว)20TAB/ซอง	115	690
	ครีมไพล 30 กรัม	2327	111696
	มะขามป้อม 60 มล.	289	3179
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาโย) 5 GM	17	918
	ตำรับยาทำลายพระสุเมรุ 2 กรัม/ซอง	7	0
	เถาวัลย์เปรียง แคปซูล 250 MG	60	90
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	320	720
	ยาธาตุน้ำส้ม 400 MG	40	70
	สหัสธารา 500มก แคปซูล	160	420
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	100	150
	ชาชงหญ้าดอกขาว-2กรัม (10ซอง)	4	148
	ALOE VERA GEL 30G	2	68
	ชาชงหญ้าดอกขาว 2 กรัม, 5 ซอง	53	1325
	น้ำมันกัญชา ตำรับหมอเดชา 5 มล. DTAM (ganja oil)	1	0
	ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 มล.	2	70
ยาผสมเพชรสังฆาต 500 มก. แคปซูล	40	60	
ผลรวม		11032	152769
คลินิกนอกเวลา	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
1. คลินิกนอกเวลาโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบัว)20TAB/ซอง	41	246
	ครีมไพล 30 กรัม	1270	60960
	มะขามป้อม 60 มล.	229	2519
	ยาแก้ไอมะขามป้อม 120 มล.	5	175
	ALOE VERA GEL 30G	25	850
	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	39	2847
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	67	3685
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	6305	9457.5
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	5000	7500
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	394	591
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	380	855
	ยาธาตุน้ำส้ม 240 ซีซี	40	1180.5
	XENTELLA CREAM 20 GM-ครีมบัวบก	2	142
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาโย) 5 GM	1	54
ผลรวม		13790	91062

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่างๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต่อ)

กลุ่มงานแพทย์แผนไทย	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
1. คลินิกแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก โรงพยาบาล สรรพสิทธิประสงค์	ALOE VERA GEL 30G	1	34
	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	2	146
	CAPSAICIN GEL-(CAPSIKA-25 GEL),35กรัม	3	165
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	60	90
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	360	540
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบัว)20TAB/ซอง	65	390
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาอ) 5 GM	2	108
	XENTELLA CREAM 20 GM-ครีมบัวบก	1	71
	ขิง 500 MG CAP	60	90
	ครีมไพล 30 กรัม	40	1920
	จันทร์ลีลา 500มก. 1 แคปซูล	90	135
	ชาชงกระเจี๊ยบ (ROSELLE TEA)	0	0
	ชาชงหญ้าดอกขาว-2กรัม (10ซอง)	1	37
	ชาชงหญ้าหนวดแมว	1	31
	เถาวัลย์เปรียง แคปซูล 250 MG	1200	1800
	ปราบชมพูทวีป 500 MG	30	45
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	120	180
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	410	922.5
	มะขามป้อม 60 มล.	92	1012
	ยาตรีผลาแคปซูล 200 มก	460	690
	ยาตรีผลาสั้นขนาด 400 MG	80	140
	ยาธาตุดอบเชย 240 ซีซี	13	383.5
	ยาบัวบกแคปซูลCENTELLA SCIATICA LINN	70	140
ยาหอมเทพจิต (ชนิดอม)	16	272	
ยาหอมนวโกฐ 25 กรัม	2	122	
สหัสธารา 500มก แคปซูล	720	1080	
ผลรวม		3899	10544
2. คลินิกแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กลุ่มงาน เวชกรรมสังคม	Capsaicin 25 mg- เจลพริก 60 กรัม	6	511
	CURCUMIN CAP- ขมิ้นชัน 500 มิลลิกรัม	180	270
	CURMIN CAP 350 mg(ขมิ้นชัน)	160	240
	MA-WAENG (ยาอมมะแว้งรสบัว)20TAB/ซอง	7	42
	PRA-SA-PLAI-ประสะไพลแคปซูล500MG	100	150
	ครีมไพล 30 กรัม	5	240
	เถาวัลย์เปรียง แคปซูล 250 MG	120	180
	ทิงเจอร์ทองพันชั่ง 20 ML	2	70
	ฟ้าทะลายโจร-500MG	60	90
	ฟ้าทะลายโจรแคปซูล 250 มิลลิกรัม	350	787.5
	มะขามป้อม 60 มล.	20	220
	ยาแคปซูลเบญจกูล	100	150
	ยาตรีผลาแคปซูล 200 มก	300	150
	ยาตรีผลาสั้นขนาด 400 MG	100	175
	ยาธาตุดอบเชย 240 ซีซี	14	414
ยาผสมเพชรสังฆาต 500 มก. แคปซูล	340	510	

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในกลุ่มแพทย์ต่าง ๆ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต่อ)

	รายการยาสมุนไพร	ปริมาณการใช้	มูลค่า
2. คลินิกแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กลุ่มงาน เวชกรรมสังคม	ยาหอมเทพจิตร (ชนิดอม)	11	187
	ยาหอมนวโกฐ 25 กรัม	4	305
	ลูกประคบสมุนไพร(แห้ง)	6	474
	สัสนราชา 500มก แคปซูล	400	600
	PHAYA YO CR.(ครีมพญาอ) 5 GM	2	108
	XENTELLA CREAM 20 GM-ครีมบัวบก	1	71
	ปราบชมพูทวีป 500 MG	100	150
	ยาน้ำมันแคปซูลCENTELLA SCIATICA LINN	70	140
ผลรวม		2458	6534.5

5. การใช้ฟ้าทะลายโจรในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19
ยาฟ้าทะลายโจรเป็นสมุนไพรที่กระทรวงสาธารณสุข
แนะนำให้ใช้ในสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 โดยแบ่งเป็น
ระลอกของการระบาด

- ระลอกที่ 1 (มี.ค.- พ.ย. 63) อยู่ในปีงบประมาณ 2563
มีปริมาณการใช้ยาฟ้าทะลายโจร 28,214 หน่วย และมีมูลค่าการใช้ยาฟ้าทะลายโจร 63,114 บาท

- ระลอกที่ 2 (ธ.ค.63 - ก.พ. 64) ระลอกที่ 3 (มี.ค.- มิ.ย.
64) ระลอกที่ 4 (ก.ค.- ก.ย. 64) อยู่ในปีงบประมาณ 2564 มี
ปริมาณการใช้ยาฟ้าทะลายโจร 12,634, 216,077 และ 53,766
หน่วย ตามลำดับ มีมูลค่าการใช้ยาฟ้าทะลายโจร 28,426.50,
394,279.75 และ 95,449.50 บาท ตามลำดับ

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

มูลค่าการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลสรรพสิทธิ
ประสงค์ในปีงบประมาณ 2562, 2563 และ 2564 มีมูลค่า
1,494,316.00, 1,381,195.00 และ 1,901,885.25 บาทตามลำดับ
คิดเป็นมูลค่ารวม 4,777,396.25 บาท ซึ่งมูลค่าการใช้ยา
สมุนไพรในปีงบประมาณ 2562 ลดลงจากปีงบประมาณ 2561
ร้อยละ 62.10 มูลค่าการใช้ยาสมุนไพรในปีงบประมาณ 2563
ลดลงจากปีงบประมาณ 2562 ร้อยละ 7.57 และมูลค่าการใช้ยา
สมุนไพรในปีงบประมาณ 2564 เพิ่มขึ้นจากปีงบประมาณ 2563
ร้อยละ 37.70 ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดของแผนแม่บทแห่งชาติ
ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 ซึ่ง
กำหนดให้มูลค่าการใช้ยาสมุนไพรในสถานบริการสาธารณสุข
เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10 ต่อปี ตัวชี้วัดดังกล่าวเป็นการคิดมูลค่า
การใช้ยาสมุนไพรในสถานบริการสาธารณสุขทั่วประเทศ จะเห็น
ได้ว่าโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์มีนโยบายและสนับสนุนการ

จัดบริการดูแลผู้ป่วยด้วยแพทย์แผนไทย มีบัญชียาสมุนไพร
ตามบัญชียาหลักแห่งชาติในหน่วยบริการต่าง ๆ มีการใช้ยา
สมุนไพรทดแทน โดยอัตราการสั่งจ่ายสมุนไพรจากบัญชียาหลัก
แห่งชาติในงานวิจัยนี้ใกล้เคียงกับอัตราการสั่งจ่ายสมุนไพรจาก
บัญชียาหลักแห่งชาติของเขตสุขภาพที่ 4 จังหวัดปทุมธานีที่มี
การสั่งจ่ายยาสมุนไพรเพิ่มมากที่สุดคือ ร้อยละ 39 (Kitchalow P
et al., 2022) แต่จากรายงานผลการตรวจราชการกระทรวง
สาธารณสุขประจำปีงบประมาณ 2562 พบว่าการสั่งจ่ายยา
สมุนไพรในภาพรวมของประเทศ ยังมีน้อยคือ ร้อยละ 5.53 ซึ่ง
ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับเหตุผลที่
แพทย์เลือกใช้ และสั่งจ่ายยาสมุนไพรคือ ความเชื่อมั่นใน
สมุนไพรที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ และการที่แพทย์มี
ประสบการณ์การใช้ทั้งประสบการณ์ส่วนตัวหรือจากคนใน
ครอบครัวเคยใช้ (Kitchalow P *et al.*, 2022) รวมถึงการระบบ
สนับสนุนของโรงพยาบาลเกี่ยวกับการสั่งจ่ายยาสมุนไพรที่มี
กฎเกณฑ์การเบิกจ่ายยาสมุนไพรที่สะดวกขึ้น อย่างไรก็ตาม
ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการสั่งจ่ายยาสมุนไพร คือ แพทย์
ไม่แน่ใจเกี่ยวกับขนาดยาและสรรพคุณของยา หรือความเชื่อมั่น
ในคุณภาพของยา (Tosanguan K *et al.*, 2011, Kitchalow P
et al., 2022)

สำหรับสาเหตุที่มูลค่าการใช้ยาสมุนไพรใน
ปีงบประมาณ 2563 ลดลงจากปีงบประมาณ 2562 คาดว่ามี
สาเหตุมาจากการมีผู้มารับบริการลดลง ปริมาณการสั่งจ่ายยา
สมุนไพรลดลง และการเปลี่ยนแหล่งที่ซื้อยาสมุนไพร ทำให้ได้
ราคาที่ถูกลง มูลค่าการใช้จึงลดลง อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ถือว่าเป็นข้อจำกัดในการศึกษาที่ไม่ได้ทำการเก็บข้อมูลถึงสาเหตุเชิง
ลึกของสาเหตุที่ทำให้มูลค่าการใช้ยาสมุนไพรลดลงใน
ปีงบประมาณดังกล่าว อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน มี

การศึกษาของรัตนพร เสนาลาดและคณะ ที่พบว่าระหว่างปี 2562 มีปริมาณการส่งจ่ายยาสมุนไพร 5 รายการที่ต้องการส่งเสริมการใช้ในโรงพยาบาลชุมชน ได้แก่ เกาวัลย์เปรียง ประสะไหล พญายอ เพชรสังฆาต และธาตุบรรจบ มีปริมาณที่เพิ่มขึ้น ถึงร้อยละ 31.08 (Sanalad *et al.*, 2021)

ส่วนสาเหตุที่มูลค่าการใช้ยาสมุนไพรในบึงบรพประมาณ 2564 เพิ่มขึ้นจากบึงบรพประมาณ 2563 อาจมีสาเหตุได้จากปริมาณการสั่งจ่ายยาสมุนไพรที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะฟ้าทะลายโจรที่มีการศึกษาถึงสรรพคุณในการต้านโควิด-19 เมื่อช่วงต้นปี พ.ศ. 2564 และกระทรวงสาธารณสุขได้แนะนำให้ใช้ในการรักษา ทำให้ปริมาณการใช้ฟ้าทะลายโจรในโรงพยาบาลเพิ่มขึ้นอย่างมาก (Kulthanit *et al.*, 2021) การเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์ของยาบางชนิด เช่น Capsaicin gel จากขนาด 35 กรัมเป็นขนาด 60 กรัม ทำให้ราคาสูงขึ้น มูลค่าการสั่งจ่ายจึงเพิ่มขึ้น หรือการหยุดผลิตน้ำยา gargle 0.5% Sodium nitrite สำหรับเลิกบุหรี่ แล้วเปลี่ยนมาใช้ชาหญ้าดอกขาวแทน ทำให้ปริมาณการสั่งใช้ชาหญ้าดอกขาวเพิ่มขึ้น มูลค่าการสั่งใช้จึงเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้มีการศึกษาพบว่าคุณภาพชีวิตโดยรวมของผู้ที่ใช้ชาชงหญ้าดอกขาว สูงกว่าผู้ใช้ น้ำยา gargle 0.5% Sodium nitrite (Chaikoolvatana *et al.*, 2015)

เมื่อพิจารณาตามรายการยา พบว่า ยาสมุนไพรที่มีมูลค่าการใช้สูงที่สุดเป็น 3 อันดับแรกของทั้งสามปีงบประมาณ คือ ครีมไพล ขมิ้นชัน และฟ้าทะลายโจรตามลำดับ และเมื่อพิจารณาตามกลุ่มแพทย์ พบว่า กลุ่มแพทย์ที่มีมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรสูงที่สุด 3 อันดับแรกเมื่อคิดรวมมูลค่าทั้งสามปีงบประมาณ ได้แก่ กลุ่มงานอายุรกรรม (1,607,264.50 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.36) กลุ่มงานเวชกรรมสังคม (1,554,600.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.27) และกลุ่มงานศัลยกรรม (591,321.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 12.27) ตามลำดับ คิดเป็นมูลค่ารวม 3,753,185.50 บาท คิดเป็นร้อยละ 77.90 ของมูลค่าการใช้ยาสมุนไพรทั้งหมด

ยาสมุนไพรที่มีมูลค่าการใช้สูงที่สุด 3 อันดับแรกในกลุ่มงานอายุรกรรม ได้แก่ ครีมไพล ขมิ้นชัน และ Capsaicin gel กลุ่มงานเวชกรรมสังคม ได้แก่ ครีมไพล ฟ้าทะลายโจร และขมิ้นชัน กลุ่มงานศัลยกรรม ได้แก่ ครีมไพล Capsaicin gel และขมิ้นชัน ตามลำดับ

ปริมาณการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ในบึงบรพประมาณ 2562, 2563 และ 2564 มีปริมาณ 264,097; 218,132 และ 359,454 หน่วยตามลำดับ คิดเป็นปริมาณรวมสามปีงบประมาณ 841,683 หน่วย และเมื่อพิจารณาตามรายการยา พบว่า ยาสมุนไพรที่มีปริมาณการใช้สูงที่สุดเป็น

3 อันดับแรกของทั้งสามปีงบประมาณ คือ ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจร และครีมไพล ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามกลุ่มแพทย์ พบว่า กลุ่มแพทย์ที่มีปริมาณการใช้ยาสมุนไพรสูงที่สุด 3 อันดับแรกเมื่อคิดรวมปริมาณทั้งสามปีงบประมาณ ได้แก่ กลุ่มงานเวชกรรมสังคม กลุ่มงานอายุรกรรม และกลุ่มงานศัลยกรรมตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 75.55 ของปริมาณการใช้ยาสมุนไพรทั้งหมด ซึ่งยาสมุนไพรที่มีปริมาณการใช้สูงที่สุด 3 อันดับแรกในกลุ่มงานเวชกรรมสังคม ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน และครีมไพล กลุ่มงานอายุรกรรม ได้แก่ ขมิ้นชัน ครีมไพล และฟ้าทะลายโจร กลุ่มงานศัลยกรรม ได้แก่ ขมิ้นชัน ครีมไพล และฟ้าทะลายโจร ตามลำดับ

สำหรับการใช้ฟ้าทะลายโจรในสถานการณโควิด-19 เมื่อพิจารณาตามปีงบประมาณ พบว่า ในปีงบประมาณ 2563 มีปริมาณการใช้ฟ้าทะลายโจรรวม 28,214 แคปซูล และมูลค่าการใช้ฟ้าทะลายโจรรวม 63,114.00 บาท ในปีงบประมาณ 2564 มีปริมาณการใช้ฟ้าทะลายโจรรวม 282,477 แคปซูล และมูลค่าการใช้ฟ้าทะลายโจรรวม 518,155.75 บาท เมื่อเปรียบเทียบแล้วพบว่า ปริมาณการใช้ฟ้าทะลายโจรในช่วงการระบาดของโควิด-19 ในปีงบประมาณ 2564 เพิ่มขึ้นจากปีงบประมาณ 2563 อย่างมาก (Chokwarakul, 2021, Kulthanit *et al.*, 2021)

ในภาพรวมการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อาจมีสาเหตุเนื่องจากนโยบายที่ออกมาในช่วงปีงบประมาณ 2563 นโยบายการใช้ยาสมุนไพรทดแทน (Harinawan P *et al.*, 2009, Suriyawittayawate, 2019, Phengbunchoo L *et al.*, 2023) ได้แก่ การใช้ครีมพญายอแทน acyclovir cream การใช้ยาเพชรสังฆาตแทน Diosmin+ Hesperidin และการใช้ยาธาตุบรจบแทน carminatives และนโยบาย first-line drug คือ การใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบันในกลุ่มอาการต่าง ๆ (Jungsomjatepaisal, 2019, Phengbunchoo L *et al.*, 2023) ได้แก่ การใช้ยาขมิ้นชัน ยาชงยาธาตุบรจบ ยาธาตุบรจบ ยาเบญจกูล ในกลุ่มอาการแน่นจุกเสียด อาหารไม่ย่อย การใช้ยาฟ้าทะลายโจร ในกลุ่มอาการไข้เจ็บคอกรณีที่ไม่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย หรือแก้ท้องเสีย การใช้ยาไพล ยาหัตถารา ยาเกาวัลย์เปรียงในกลุ่มอาการอักเสบของกล้ามเนื้อ ปวดเมื่อย ฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก การใช้ยาพญายอ ในกลุ่มอาการงูสวัดหรือแผลในปาก และการใช้ยาธาตุน้ำส้มชวด ยาชุมเห็ดเทศ ในกลุ่มอาการท้องผูก และสมุนไพรที่มีปริมาณการสั่งใช้สูงที่สุด คือ ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจร และครีมไพล อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากสมุนไพรดังกล่าวนี้เป็นที่รู้จักของแพทย์และประชาชนโดยทั่วไป (Sanalad *et al.*, 2020, Vorapani *et al.*, 2022) มีการส่งเสริมการใช้ขมิ้นชันเป็นของขวัญปีใหม่ในช่วง

- Sanalad R, Kittiboonyakun P (2020). Development of guidance for supporting the use of National Lists of Thai Herbal Medicines in community Hospitals, Mahasarakham Province, Mahasarakham University.
- Sanalad R, Kittiboonyakun P, Nualkaew S (2021). Effects of the intervention for promoting the prescribing of herbal medicines in the national lists of essential medicines in community hospitals at Mahasarakham Province. *Thai Journal of Pharmacy Practice* 13(4): 933-943.
- Suriyawittayawate C (2019). From National Strategy 20 years to National Master Plan for Thai Herbs Development by Integrating Agricultural Education. *Journal of Industrial Education* 18(1): 240-250.
- Tosanguan K, Kapol N, Thavorncharoensap M, Suksomboon N, Kulpeng K, Tantivess S, *et al.* (2011). Views of health professionals on herbal medicine and policy for promotion of herbal medicine use in healthcare settings. *Journal of Health Systems Research* 5(4): 513-521.
- Vorapani T, Vorapani P (2022). Situation of Thai Traditional Medicine Service and Herbal Medicines using in Government Public Health Facilities of the Regional Health 2. *Rajabhat Chiang Mai Research Journal* 23(1): 140-158.